

The Abraham & Millie Arbesfeld
Kollel & Midreshet
Yom Rishon

Sunday Morning Learning Programs for Men & Women

WWW.KOLLELYOMRISHON.ORG • WWW.MIDRESHETYOMRISHON.ORG

Halakhot and
Halikhhot
Pertaining to a
Shliach Tzibur

Rabbi Yona Reiss

י"ט' אלול תש"ע • August 29, 2010

א) אופיו ותפקידו של שליח צבור

1) משנה ברכות ד:ד

רבי אליעזר אומר העושה תפלתו קבע אין תפלתו תחנונים רבי יהושע אומר המהלך במקום סכנה מתפלל תפלה קצרה אומר הושע השם את עמך את שארית ישראל בכל פרשת העבור יהיו צרכיהם לפניך בא"י שומע תפלה:

2) כוזרי, מאמר ב:כד

ואילו היינו מזדמנים לקראת אלהי אבותינו בלבב שלם ובנפש חפצה, היינו פוגעים ממנו מה שפגעו אבותינו במצרים. ואין דבורנו: השתחוו להר קדשו, והשתחוו להדום רגליו, והמחזיר שכינתו לציון וזולת זה, אלא כצפצוף הזרזיר, שאין אנחנו חושבים על מה שנאמר בזה וזולתו

3) תלמוד בבלי – מס' תענית (טז-טז):

תנו רבנן: עמדו בתפלה, אף על פי שיש שם זקן וחכם - אין מורידין לפני התיבה אלא אדם הרגיל. (איזהו רגיל?) רבי יהודה אומר: מטופל ואין לו, ויש לו יגיעה בשדה, וביתו ריקם, ופרקו נאה, ושפל ברך, ומרוצה לעם, ויש לו נעימה, וקולו ערב, ובקי לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים, ולשנות במדרש בהלכות ובאגדות, ובקי בכל הברכות כולן. ויהבו ביה רבנן עינייהו ברבי יצחק בר אמי, היינו מטופל ואין לו, היינו ביתו ריקם! - אמר רב חסדא: זהו שביתו ריקם מן העבירה. ופרקו נאה אמר אביי: זה שלא יצא (לו) (מסורת הש"ס: עליו) שם רע בילדותו. (ירמיהו י"ב) היתה לי נחלתי כאריה ביער נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה. מאי נתנה עלי בקולה? אמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב, ואמרי לה אמר רבי חמא אמר רבי אלעזר: זה שליח צבור (היורד לפני התיבה שאינו הגון) (מסורת הש"ס: שאינו הגון היורד לפני התיבה).

4) שלחן ערוך – או"ח (נג:יט)

יש מונעים גר מלהיות ש"צ, ונדחו דבריהם. אפילו יחיד יכול לעכב ולומר: איני רוצה שפלוני יהיה חזן, אם לא שכבר הסכים עליו מתחלה. הגה: ודוקא שיהיה לאותו יחיד טעם הגון על פי טובי העיר, אבל בלאו הכי אין היחיד יכול למחות בש"צ (מהרי"ו סי' ס'). ואם הוא שונאו, יכול למחות בו קודם שהסכים עליו (מהר"ם פדואה סימן ק"ד / ס"ד / ומהרי"ק שורש מ"ד / ל"ו). ומי שהוא שונא לש"צ לא יעלה לספר תורה כשקורא התוכחה (אור זרוע).

5) משנה ברורה (שם)

(נ) שונאו - ר"ל שידוע באמת מכבר שהם שונאים זה לזה לכך יכול למחות בו דאינו נעשה שלוחו לתפלה בע"כ אבל אם אומר שהוא שונאו לאו כל כמיניה:
(נז) קודם וכו' - אבל אם נעשה שונא לש"ץ לאחר שהסכים עליו תו אין היחיד יכול למחות אלא הש"ץ מחוייב לומר בפירוש שיסיר הקנאה מלבו ויוציאו בתפלתו. גם אם מכוין שלא להוציא השונא גם אוהבים לא יצאו ע"כ צריכין החזנים ליזהר בזה [פמ"ג] כתב בד"מ בשם א"ז אין ש"ץ צריך להחניף לצבור במילי דשמיא וצריך להוכיחן. אך בעניני עצמו יראה להעביר על מדותיו ויהיה אהוב להקהל וכדלקמיה:

6) שו"ת הרשב"א (ת"א סי' רטו)

שאלת עוד בשליח צבור שקולו ערב ונאה לשומעים ומאריך בתפלתו כדי שישמעו העם קולו ערב. ומתנאה בזה ושמה בקולו ודעתו בכך בעת שהוא מתפלל. ואומר שראוי הוא בכך ושיהא שמח בלבו. אם ראוי למחות בו שראוי לעשות תפלתו תחנונים והיאך יהיה זה מתחנן מתוך שמחה?
תשובה דברים אלו אחר כונת הלב הם אמורים. אם שליח צבור זה שמח בלבו על שנותן השבח וההודאה לשם בקול ערב ובנעימה ושמח מתוך יראה תבוא עליו ברכה. שאחד מן הדברים המחוייבין למי שמורידין לפני התיבה הוא שיש לו נעימה וקולו ערב. וכדנתיא במסכת תענית בפרק סדר תעניות (דף ט"ז) עמדו בתפילה אף על פי שיש שם זקן או חכם אין מורידין לפני התיבה אלא הרגיל. רבי יהודה אומר מטפל ואין לו יש לו יגיעה בשדה וביתו ריקן זקן ופרקו נאה שפל ברך ומרוצה לעם ויש לו נעימה וקולו ערב וכו'. אבל צריך להתפלל בכובד ראש דתנן (ברכות דף ל"ב) אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש. ויעמד באימה כמי שעומד לפני שכינה. דגרסינן התם /ברכות ל"ב/ אמר רב חמא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא המתפלל צריך שיראה את עצמו כאילו שכינה שרויה כנגדו שנאמר (תהלים ט"ז) שויתי ה' לנגדי תמיד. ותניא (שם) /ברכות ל"ב/ אין עומדין להתפלל לא מתוך שיחה ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטלים. לפיכך שליח צבור זה אם שמח ועומד ביראה וכדכתיב (תהלים ב) עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה הרי זה משוכח. אבל אם מתכוין להשמיע קולו ושמח לקולו שישמעו העם וישבחוהו הרי זה מגונה. ועליו ועל כיוצא בו נאמר (ירמיה י"ב) נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה. ומכל מקום כל שהוא מאריך בתפלתו לא טוב עשה שבכמה מקומות אמרו לקצר מפני טורח צבור. ואמר ר' יהודה כך היה מנהגו של רבי עקיבא כשהיה מתפלל עם הצבור היה מקצר ועולה. וכשהיה מתפלל בינו לבין עצמו אדם מניחו בזוית זו ומוצאו בזוית אחרת מפני הכרעות והשתחוות /כורע ומשתחוה/ שהיה עושה.

7) מרדכי – מס' חולין (פ"א, סי' תקצז)

וכתב בתשובת הגאונים עם הארץ ש"צ קולו ערב והעם חפצים בו ויש שם ת"ח ואין קולו ערב אי זה מהן קודם והשיבו דת"ח קודם כי הוא יודע מה מדבר וכתב הר"י בשם ה"ר שמחה ששונא לא יתמנה שליח צבור והאריך בתשובה:

8) ערוך השלחן – או"ח (נג:יג)

סעיף נ: כתיב [ירמיה יב, ח] נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה ודרשו חז"ל בתענית [י"ז]: זה ש"ץ שאינו הגון ויורד לפני התיבה ואיזהו ש"ץ הגון שיהא ריקן מעבירות ושלא יצא עליו שם רע אפילו בילדותו ושפל ברך ומרוצה לעם ויש לו נעימה וקולו ערב

ורגיל לקרות תורה נביאים וכתובים ואם אין מוצאין מי שיש בו כל המדות הללו יבחרו הטוב שבצבור בחכמה ובמע"ט ואם היה כאן עם הארץ זקן וקולו נעים והעם חפצים בו וכן י"ג שנה המבין מה שאומר אך אין קולו נעים הקטן הוא קודם אך בעוה"ר בעתים הללו יד ההמון תקיפה ובפרט בעניני חזנות אין בכח למחות בידם והוא רחום וגו' :
סעיף יג: מי שזיכהו הקב"ה בקול נעים ירנן להקב"ה ובשמחה של מצוה ולא בדברי רשות וכ"ש לשיר שירי עגבים ועונו גדול מנשא וש"ץ שמאריך בתפלתו כדי שישמעו קולו ערב אם הוא מחמת ששמח בלבו על שנותן הודאה להשם יתברך בנעימה תבא עליו ברכה והוא שיתפלל בכבוד ראש ועומד באימה וביראה אבל אם מכוין להשמיע קולו ושמח בקולו ה"ז מגונה ומ"מ כל שמאריך בתפלתו לא טוב עושה מפני טורח הצבור והרבה יש לדבר בעניני החזנים בזמן הזה בעוונותינו הרבים אבל כשם שמצוה לומר וכו' ואסור לכפול התיבות:

(9) תלמוד בבלי – מס' ראש השנה (יז):

אמר רבי יוחנן: אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, מלמד שנתעטף הקדוש ברוך הוא כשליח צבור, והראה לו למשה סדר תפלה. אמר לו: כל זמן שישראל חוטאין - יעשו לפני כסדר הזה, ואני מוחל להם.

ב) כמה מסובין

(10) תלמוד בבלי – מס' ברכות (לד):

תנו רבנן: העובר לפני התיבה - צריך לסרב, ואם אינו מסרב - דומה לתבשיל שאין בו מלח, ואם מסרב יותר מדאי - דומה לתבשיל שהקדיחתו מלח. כיצד הוא עושה - פעם ראשונה יסרב, שניה מהבהב, שלישית - פושט את רגליו ויורד. תנו רבנן: שלשה רובן קשה ומיעוטן יפה, ואלו הן: שאור, ומלח, וסרבנות.

(11) משך חכמה פרשת וארא ד"ה ויאמר משה

כאשר התעורר אותו השי"ת, כי נבואתו גדולה במדרגת האבות, כי הוא בשם ה' באספקלריא המאירה, לכן הכין משה עצמו לנבואה רמה, וסדר דבריו "לפני ה'". לכן נאמר כאן "לפני ה'", אחד באמרו, "הן בני ישראל לא שמעו אלי", והשני באמרו "הן אני ערל שפתיים" – למדך תורה דרך ארץ לשליח צבור, פעם ראשונה מסרב, שניה מהבהב, ופרש"י ננער לעמד. וזה שאמר "הן אני", פירוש מזומן לילך, אבל "ערל שפתיים" וכו'. וזה כלל גדול ש"לפני" הוא הרגשת דבר שלפניו וערכו, וכמו שכתב המגן אברהם בסימן נג דדבר של שררה אף לגדול יסרב, ועוין שם.

(12) בית יוסף – או"ח (נג:טו-יז)

טו – טז – היורד לפני התיבה ואינו שליח ציבור קבוע צריך לסרב וכו'. ברייתא בפרק אין עומדין (ברכות לד). העובר לפני התיבה צריך לסרב ואם אינו מסרב דומה לתבשיל שאין בו מלח ואם מסרב יותר מדאי דומה לתבשיל שהקדיחתו מלח כיצד יעשה ראשונה מסרב וכו'. ומפרש רבינו דהיינו במי שאינו שליח ציבור קבוע דאילו שליח ציבור קבוע אין לו להמתין שיאמרו לו כלום אלא הוא מעצמו יעלה ואדרבה אין ראוי לו להמתין שיאמרו לו שיעבור לפני התיבה שנראה שאינו סומך על דיבור הציבור שמינוהו לכן וכתב הרא"ה (חי' ברכות לד): אהא דצריך לסרב ומיהו הכל לפי המפייס והמתפייס שאם המפייס אדם גדול אין מסרבין בו כלל:

יז- ואם טעה שליח ציבור וצריכים להעמיד אחר תחתיו אותו שמעמידים תחתיו לא יסרב. משנה שם:

(13) בית יוסף (שם)

ז"ל שבלי הלקט (סי' י) בפסיקתא רבתי (פסקא כה) דעשר תעשר כתיב (משלי ג ט) כבוד את ה' מהונך קרי ביה מחינך שאם היה קולך ערב והיית עומד בבית הכנסת עמוד וכבוד את ה' בקולך נבות היה קולו נאה והיה עולה לירושלים והיו כל ישראל מתכנסים לשמוע קולו פעם אחת לא עלה והעידו עליו אותם העדים בני בליעל ואבד מן העולם מי גרם לו שלא עלה לירושלים לכבוד את ה' במה שחננו ולמה שכבר אמרה תורה (שמות לד כד) ולא יחמוד איש את ארצו וגו' ואילו עלה לא איבד נפשו בעד חמדת כרמו עכ"ל:

(14) תלמוד בבלי – מס' פסחים (פו):

רב הונא בריה דרב נתן איקלע לבי רב נחמן בר יצחק. אמרו ליה: מה שמך? - אמר להו: רב הונא. - אמרו: נתיב מר אפוריא. יתיב. יהבו ליה כסא - קבליה בחד זימנא, ושתייה בתרי זימני, ולא אהדר אפיה. אמרו ליה: מאי טעמא קרית לך רב הונא? - אמר להו: בעל השם אני. - מאי טעמא כי אמרו לך נתיב אפוריא יתבת? - אמר להו: כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה (חוק מצא). - מאי טעמא כי יהבי לך כסא קבלת בחד זימנא? - אמר להו: מסרבין לקטן ואין מסרבין לגדול.

(15) תוס' שם (ד"ה אין)

אין מסרבין לגדול - אמאי דיתיב אפוריא לא שייך למימר משום דאין מסרבין דשיבת פוריא דבר גסות ושררה הוא ולא היה לו לישיב אי לאו משום כל מה שיאמר בעל הבית עשה.

ג) ייחוסו של שליח צבור

(16) טור ס' נג (אות ז)

וז"ל א"א ז"ל בתשובה מה שכתבת שנהגו באלו המקומות למנות בזויי המשפחות לשלוחי צבור ויש בדבר הזה בזוי מצוה כאילו אינו כדאי מיוחסין שבישראל אלא כשאר אומניות וחלילה להיות מלאכת השם אומנות אלא עטרה לראש גם אני נתרעמתי מיום בואי הנה על חזני הארץ הזאת אבל לא נתרעמתי על שלך כי תלית הדבר ביחס משפחה ואינו כן בעיני המקום

אם הוא מיוחס ורשע מה תועלת לפני המקום ביחס שלו ואם הוא ממשפחה בזויה וצדיק טוב לקרב מזרע רחוקים שנאמר שלום שלום לרחוק ולקרוב

(17) פרישה שם אות (ז)

וזקק מורי [מהרש"ל בחידושו לטור]: ומ"מ בודאי מיוחס קודם לשאינו מיוחס אם שניהם שוים. וראוי אף לדקדק על זה, כי אינו דומה תפילת צדיק בן צדיק וכו' עכ"ל. ודומה לזה כתב רבינו לקמן סימן תקע"ט דהראוי להתפלל בתעניות הוא מי שאין בו ולא באחד מקרוביו או כל הנלוים אליו שוים בעל עבירות, כ"כ שם בשם הרמב"ם [תעניות כה, כא] והוא מגמרא ס"פ הבא על יבמתו [יבמות סד ע"א] עיין שם. ומיהו נראה דיש לחלק בין בעל עבירות למי שהוא מפסול משפחה מאיסור והוא ואבותיו צדיקים גמורים וע"ז נאמר טוב לקרוב מזרע רחוקים וק"ל:

(18) תלמוד בבלי – מס' יבמות (סד).

ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו, על אשתו לא נאמר אלא לנוכח, מלמד ששניהם עקורים היו. א"ה, ויעתר לו - ויעתר להם מיבעי ליה! לפי שאינו דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע.

(19) ט"ז – או"ח (סימן נג ס"ק ג)

בטור כתוב בשם הרא"ש שאין מעלות הש"ץ תלוי ביחוס משפחה דאם הוא מן משפחה בזויה וצדיק טוב לקרב מזרע רחוקים שנאמר שלום שלום לרחוק ולקרוב וכו' רש"ל מ"מ אם שניהם שוים בודאי מיוחס קודם לשאינו מיוחס כי אינו דומה תפלת צדיק בן צדיק כו' עכ"ל. ולעד"נ מדכתב הרא"ש טוב לקרב מזרע רחוקים ש"מ שיש כאן עוד אחר מזרע שאינם רחוקים דלשון טוב לקרב משמע שיש ברירה ואפ"ה טוב לקרב זה שהוא אינו מיוחס כדי לקרבו לאותו זרע לשכינה דרחמנא לבא בעי ותהיה תפלתו נשמעת יותר מצדיק בן צדיק וזה נלמד מפסוק לרחוק ולקרוב כנ"ל:

(20) לבושי שרד שם ד"ה דרחמנא לבא בעי

דרחמנא לבא בעי. ר"ל והש"י יראה הכוונה של הציבור שעושים זאת כדי לקרבו לאותו זרע כי הצדיק בן צדיק יתקרב מעצמו ועי"ז יקבל השי"ת תפלתו יותר מתפלת צדיק בן צדיק

(21) תלמוד בבלי – מס' סנהדרין (צט).

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כל הנביאים כולן לא נתבאו אלא לימות המשיח, אבל לעולם הבא – (ישעיהו ס"ד) - עין לא ראתה אלהים זולתך (אלהים) יעשה למחכה לו. ופליגא דשמואל. דאמר שמואל: אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכות בלבד. ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כל הנביאים לא נתבאו אלא לבעלי תשובה, אבל צדיקים גמורים - עין לא ראתה אלהים זולתך. ופליגא דרבי אבהו, דאמר רבי אבהו (אמר רב): מקום שבעלי תשובה עומדין שם - צדיקים אינן עומדין שם, שנאמר (ישעיהו נ"ז) שלום שלום לרחוק ולקרוב, ברישא רחוק, והדר קרוב. מאי רחוק - רחוק דמעיקרא, ומאי קרוב - קרוב דמעיקרא ודהשתא. ורבי יוחנן אמר: לרחוק - שהוא רחוק מעבירה, קרוב - שהוא קרוב מעבירה ונתרחק ממנה.

ד) ענינים שונים

(22) שלחן ערוך (נג,כ,כב)

סעיף כ: אם אחד רוצה לומר תפלה בשביל אביו ואחד רוצה לומר בשביל אחר, מי שירצה הקהל שיאמר התפלה, הוא יאמר. סעיף כב: שליח צבור בשכר עדיף טפי מבנדבה. הגה: ואין לאדם להתפלל בלא רצון הקהל. וכל מי שמתפלל בחזקה ודרך אלמות אין עונין אמן אחר ברכתיו (בנימין זאב סי' קס"ג ואגודה פרק כיצד מברכין).

(23) משנה ברורה (שם, ס"ק נט-סא, סה)

נט': בשביל אביו - פי' שמת אביו ורוצה להתפלל כדרך האבלים כי תפלה היא יותר מצוה מאמירת הקדיש: ס': שירצה הקהל - הטעם דדוקא קדיש יכול לומר בשביל אביו ואין רשות ביד הקהל לדחותו אבל לא יכול להיות שליח הקהל להתפלל על כרחם ולענין זה הוא ג"כ כמו בש"ץ שאין יחיד מוחה כדי שלא ירבה המחלוקת אלא הולכין אחר רוב או הנבררים לזה וכמו שכתבנו לעיל בשם האחרונים. יש מקומות שיש להם תקנה בבהכ"נ שאין מניחין לאבל להתפלל כל השבוע לפני התיבה כ"א להש"ץ הקבוע שלהם אין לדחות התקנה [ונעשית מפני ע"ה שאינם יודעים ומבינים הברכות והתפילות ואומרים טעות ואיכא זילותא לכך תקנו אפילו על היודעים שלא יתפללו משום דלא ליתי לאנצויין] אכן במקום דליכא תקנה ומנהג קבוע מצוה לקהל להניח לאבל להתפלל שהוא נחת רוח למת ומצילו מדינו של גהינם ומיהו ודאי כשאין יכול לחתוך האותיות וכדומה אין לו להתפלל לפני העמוד. כתב המ"א אם יש אבל ומוהל נדחה האבל מן התפלה מחמת המוהל ויום שמת בו אביו ואמו שקורין יארציית דוחה למוהל ולאבל וכל זה שאין הקהל מקפידין ע"ז אבל יש רשות ביד הקהל לבחור עליהם מי שירצו: סא': הוא יאמר - ובתפלת מעריב שהיא אינו כנגד תמידים רק כנגד איברים ופדרים אפשר דא"צ דעת בעלים ואין הקהל יכולין לעכב לאבל להתפלל מעריב דמצוה שיתפלל מי שמת לו אביו ואמו ומ"מ ודאי אין להתקוטט בשביל שום מצוה עם הצבור וכדלקמיה בסעיף קטן ס"ה [פמ"ג]:

סה': בלא רצון - ואין לאדם להתקוטט בעבור שום מצוה כגון גלילות ס"ת וכיוצא בו שהרי שנינו הצנועים מושכים את ידיהם מלחם הפנים והגרגרנים חוטפים ואכילת לחם הפנים הוא מצוה ופשוט דדוקא אם המצוה תתקיים ע"י אחר אבל אם המצוה תבטל לגמרי כגון הכנסת אורחים או החזקת ת"ת ויש בידו למחות בודאי מחוייב למחות כדי להחזיק המצוה שהרי מדינא כופין על ענינים כאלו כמבואר בח"מ בסימן קס"ג ס"א בהג"ה וסוף סעיף ג':

(24) אגרות משה יו"ד ד: סא(ד)

ד. אם לחלק את המתפללים לשני מניינים שאחד מהם יתפלל מחוץ לבית הכנסת, לצורך שני אבלים הנה לחלוק אלו שבאו להתפלל לשני מניינים, שמנין אחד יתפללו בביכ"ג ומנין אחד יתפללו בחדר שני, לענ"ד אין לעשות זה. לא מיבעיא אם חדר השני אין שם ס"ת, שהוא גרוע. דהרי חזינן שאין נפילת אפים כשליכא ס"ת, כדאיתא באור"ח סימן קל"א סעיף ב' ברמ"א, דלכן מסתבר שאף התפילה עצמה עדיפא כשאיתא ס"ת (ראה גם אג"מ יו"ד ח"ג סי' קכ"ט אות ב'). וכן אם חדר השני אין עליו קדושת ביהכ"נ - הרי ודאי עדיפא להתפלל במקום שאיתא קדושת ביהכ"נ, כדאיתא בברכות דף ח' ע"א. אלא אף שיש גם שם קדושת ביהכ"נ, הרי ודאי עדיף להתפלל ברוב עם (משנה ברורה סי' צ' סעי' ט' ס"ק כ"ח). ואף אם הם אבלים שאינן אחין, נמי אין לעשות כן. אלא כשיש בלא זה שני מניינים (והמניין השני מתפלל בחדר אחר) מאיזה טעם, טוב שכל אבל - אף כשהן אחין - אם יכול לעבור לפני התיבה, יתפלל במנין אחר. וכן הוא באבלים שאינם אחים.

(25) שו"ת הרשב"א סימן ת"נ (הובא בב"י סימן נג אות כב)

כתוב בתשובת הרשב"א סימן ת"נ (וסי' תרצא) ששאלוהו איזה עדיף שליה ציבור בשכר או בנדבה והשיב יותר ראוי להיות בשכר לפי שבמקום שהוא לוקח תנאי שכר ברור מן הקהל אין פרץ ואין צוחה שאין אחר שאינו הגון רשאי לפשוט רגלו להתפלל ואם היה בנדבה הרשות נתונה לכל ובפרוץ הדבר יעלה מי שאינו הגון לפיכך (הוצרכו) [הוצרכו] לתקן שבימים קדושים באשמורת וראש השנה ויום הכפורים לא יהא רשות בידם לעלות לדוכן להתפלל אלא ברשות הקהל וכן בתקיעת שופר ולדברי החולק משוי לכל הקהלות כטועין שבכל מקום שוכרין שליה ציבור וגם השליח ציבור נזהר בתפלתו ובתיקונו למען שכור הוא:

(26) רמ"א - אור"ח (תקפא:א)

וידקדקו לחזור אחר שליה צבור היותר הגון והיותר גדול בתורה ומעשים שאפשר למצוא, שיתפלל סליחות וימים נוראים; ושיהא בן שלשים שנים, גם שיהא נשוי (כל בו). מיהו כל ישראל כשרים הם, רק שיהיה מרוצה לקהל; אבל אם מתפלל בחזקה, אין עונין אחריו אמין. וכן צריך שיוציא כל אדם בתפלתו; ואם יהיה לו שונא ומכוין שלא להוציאו, גם אוהביו אינם יוצאים בתפלתו (הגהות מנהגים ישנים). ויש מקומות נוהגים שהמתפלל סליחות מתפלל כל היום (כל בו).

(27) משנה ברורה (שם ס"ק ט')

וידקדקו - נהגו לעבור לפני התיבה פרנסים ומנהיגים שיודעים בצער הדור והיינו דוקא כשהם נאמנים ומגינים על הדור ומרוצים לעם ובעוה"ר בדור הזה וכו' וכדי לתקן פרצה זו ראוי שיתפלל הש"ץ הקבוע:

(28) אגרות משה (אור"ח ב:כב)

בדבר החזנים שכופלין תיבות וענינים באמצע הברכות עש"ק נחמו תשי"ט. מע"כ ידידי הנכבד מה"ר שלמה זלמן גליק שליט"א.

הנה בדבר החזנים שכופלין איזה תיבות בחזרת הש"ץ ודאי אין רוח חכמים נוחה מהם וכבר צוחו קמאי דקמן ולא הועילו והחזנים עושין את שלהם אף חזנים שומרי תורה. כי הפסק אין בזה כשרק החזירו עוד פעם ואמרו כסדר התפלה, דאם היה הפסק אף באם אחד לא נתכוין באיזה תיבות שודאי אף בהברכות שיוציאין גם בלא נתכוין טוב יותר קודם שאמר השם של החתימה לחזור ולומר ואם היה הפסק היה אסור כיון שיוציא גם בלא מתכוין. אבל הוא דוקא כשחזרו ואומר כסדרן, דאם הוא אומר לנגוניו שלא כסדר הברכה יש חשש הפסק, כמו שיש חזנים שאומרים בישמחו וקוראי עונג שבת וקדשתו שבת. ומסתבר שהוא הפסק. וכן יש שאומרים בברכת יוצר כי הוא לבדו פועל גבורות כי הוא לבדו עושה חדשות הוא הפסק כיון שאינו אומר כסדר הברכה. ולענין אם צריך לחזור לראש הברכה נראה לפום ריהטא שבאם יש פירוש להדברים שאומר כגון בכי הוא לבדו א"צ לחזור לראש. ואם יש פירוש שקר כגון ויתענגו מטובך שבת צריך לחזור לראש שהמטובך קאי על מטוב הקב"ה ולא על מטוב שבת. ואם אין פירוש כלל להדברים תליא אם לא היה במתכוין אלא על ידי רהיטות הנגינה אמר זה הוי זה רק כאיתקל מלוליה שא"צ לחזור, ואם בכונה יסד לנגן כן, הוא כאומר בעלמא דברים אחרים שצריך לחזור.

ולכן לענין אם צריך להשתק אם הוא באופן שאומר כסדרן כשחזרו אף שאין רוח חכמים נוחה מזה אין צריכין, דהא רק על מודים מודים משתקין מהטעם דמיחזי כשתי רשויות ולא מטעם שלא אמר כהנוסח שתיקנו חכמים, וכן במוסיף שבחים משתיקין מהטעם דגנאי הוא לו כדאיתא בברכות דף ל"ג משמע דבליכא טעם להשתקם על מה שכל והוסיף אף שאין זה בנוסח שתיקנו לנו אין משתקין אף שודאי אינו עושה כהוגן. וגם הא מפורש שם שגם כשהוא מגונה אין משתקין אם לא נראה כב' רשויות.

והנה לכאורה יש לרחות בדמודים מודים משתקין אף בלא נתכוין בפעם ראשון אף שבעצם הי"ל לחזור ולומר מודים, מ"מ משתקין אותו מטעמא דמיחזי כב' רשויות כדאמר התם אביי חברותא כלפי שמאי על הא דלא נתכוין מתחלה, אבל בשארי דברים אם לא נתכוין יכול לומר פעם אחרת דפעם ראשון הוי כליתא ואף במקום שיצא אף בלא כוונה מ"מ בשביל המעלה לומר בכוונה אין להחשיבו כמשנה מנוסח שתיקנו חכמים, אבל החזנים שכופלין בלא צורך אולי יש להשתק בכל אופן שכופל. אבל לא משמע הכי בגמ' דהא ר"פ הקשה לאביי ודלמא מעיקרא לא כיוון דעתיה ולבסוף כיוון דעתיה, הרי היה סבור שבאם האמת כן שלא כיוון דעתיה מעיקרא אין משתקין, ופי' המשנה לענין מודים והא דר"ז לענין שמע דאיירי בסתמא שלא ידוע משתקין וע"ז הקשה דאין להשתקין בסתמא דיש לתלות מצד חזקת כשרות דלא כיוון דעתיה מעיקרא מלחשדו ח"ו בכפירה ומינות וא"כ לא היה לן להשתקין, ואם כל הדין דמודים מודים ושמע שמע משתקין דבכה"ג בדברים אחרים אין משתקין, איירי דוקא בלא כיוון דעתיה מעיקרא לא היה שייך להקשות בלשון ודלמא דהא איירי בברור שלא כיוון דעתיה ומ"מ משתקין ואם ר"פ סובר בסברא דיש לו לחזור כשלא כיוון דעתיה מעיקרא ולא להשגיח על מה שמחזי כב' רשויות היה

לו לאקשויי בלשון ואמאי משתקין הא לא כיוון דעתיה מעיקרא, אלמא דלר"פ שהיה סבור שלצורך אין משתקין אף במודים ושמע איירי מתני' והא דר"ז בשלא לצורך ומ"מ רק במודים מודים ושמע שמע משתקין ולא בדברים אחרים. ואביי לא פליג עליה בזה אלא שמתרין ונותן טעם על מה שמשתקין אף בסתמא ואף בודאי לא כיוון דעתיה מעיקרא משום שהוא חברותא כלפי שמיא שלא להתכוין באלו שיש לטעות ח"ו בדבריו. אבל גם לדידיה גם בכיוון דעתיה מעיקרא אין משתקין אלא במודים ושמע ולא בשא"ד דלא מצניו שפליג על ר"פ בזה.

והנה לכאורה יקשה דהא משם איכא ראייה דבשאר דברים אינו מגונה ג"כ דהרי רק בק"ש תניא שה"ז מגונה בכפל אף באופן שלא מיחזי כב' רשויות, משמע דבשא"ד ליכא שום קפידא דלא כדכתבתי שאין רוח חכמים נוחה מזה ואולי זהו טעם החזונים שכופלין בשא"ד. אבל אינו כלום דעל מגונה לא הקשה ר"פ משום דאיירי אף בלא כיוון דעתיה מעיקרא שבק"ש הוא מגונה אף שהאמת כן שמוכרח לחזור דמ"מ הוא מגונה על שלא כיוון דעתיה והוצרך לחזור דידע על זה טעם אביי, ובשא"ד אינו מגונה אם לא נהרר לכווין דעתו ויצטרך לחזור, אבל לחזור שלא לצורך גם בשא"ד הוא מגונה על שמשנה מנוסח שתיקנו חכמים. וקצת משמע מסוכה דף ל"ח דבפסוקי הלל מאודך ולמטה תנן מקום שנהגו לכפול יכפול לפשוט יפשוט, דבמקום שנהגו לפשוט יש קפידא שלא יכפול וא"כ כ"ש שיש קפידא בברכות שלא לכפול. ומוכרח זה לרש"י דמפרש דמגונה הוא בחזור תיבה תיבה ולא משתקין וכתב הטעם משום שדומה למתלוצץ, וטעם זה שייך גם בכל דבר שכופל תיבה תיבה, וא"כ אף לפירוש היר"ף והרמב"ם נמי יש לפרש כן. ואף אם נימא לפירושם שבפסוקא פסוקא אינו גם מגונה משא"ד דרק בק"ש שבתיה תיבה תיבה משתקין הוא מגונה בכל כפילא כדי שלא יבא לכפול באופן שמשתקין ולא בשא"ד, נמי לא קשה משום דמגונה הוא גרוע מאין רוח חכמים נוחה מזה שמשמע מהא דסוכה. אבל יותר נראה כדכתבתי דגם זה הוא מגונה.

והנה לכאורה יש מקום לפרש דגם לאביי מיירי בסתם שמתרין דלא יתלו שהוא מחמת שלא נתכוין מעיקרא מצד חזקת כשרות מאחר שגם שלא להתכוין הוא עולה דחברותא כלפי שמיא, ויהיה ראייה רק דבשא"ד בסתמא אין משתקין משום דיאמרו דמעיקרא לא כיוון דעתיה אבל בידוע שהוא שלא לצורך כהא דחזונים משתקין אף בשא"ד. אבל לא מסתבר כלל לומר כן דאף אדם שלא זהיר מלהתכוין ודאי יש לו נמי חזקת כשרות שאינו מהכופרים והמינים ח"ו דחשוד לקל הא אינו חשוד לחמור ובפרט בענין כוונה שהוא דבר קשה מאד עד שהתוס' כתבו בברכות דף י"ז אף על דורם שאנו בשום פעם אין מכוונים היטב. וניחא לפ"ז מה שבכ"מ פ"ב מק"ש הי"א איתא שכשלא נתכוין מעיקרא לא יחוש על מה שמגונה, משמע דעל מה שמשתקין הוא אף בידוע שלא כיוון דעתו מעיקרא לא יחזור, ואם נפרש דאיירי בסתם הרי אף באופן שמשתקין יחזור, אלא הוא משום שא"א לפרש כן באביי, אלא דאף בידוע שלא נתכוין אסור לו לכפול באופן שמשתקין כדפירשתי תחלה. וממילא הוא ראייה ממה שלא פליג על ר"פ דבשא"ד אין משתקין. ידידו מוקירו, משה פיינשטיין.

(29) דרכי משה – או"ח (ס' נג, ס"ק יא)

מצאתי בבנימין זאב סימן קס"ג וז"ל: מצאתי באגודה בברכות פרק כיצד מברכין שכתב שאין להתקוטט בעבור שום מצוה כגון גלילות ס"ת וכיצא בו דהרי שנינו [יומא לט ע"א] הצנועים מושכין ידיהם והגרונים חוטפים, וכל המתפלל שלא ברשות מחמת אלמות וגיאות אין עונין אמן אחר ברכותיו שנאמר [תהלים יג] בוצע ברך ניאף ה' ועכ"ל:

(30) תלמוד בבלי – מס' יומא (לט.)

הצנועין מושכין את ידיהן והגרונין נוטלין ואוכלין. ומעשה באחד שנטל חלקו וחלק חבירו, והיו קורין אותו בן גמ' יומא לט. הצנועין מושכין את ידיהם, תוס' ישנים ד"ה שמגיעו חמצן עד יום מותו. אמר רבה בר (בר) (מסורת הש"ס: [רב]) שילא מאי קרא – (תהלים עא) אלהי פלטיני מיד רשע מכף מעול וחומץ. רבא אמר: מהכא – (ישעיהו א) למדו היטב דרשו משפט אשרו חמוץ, אשרו חמוץ ואל תאשרו חומץ.

(31) תוס' ישנים (שם ד"ה שמגיעו)

שמגיעו כפול הצנועין מושכין ידיהם. אומר רבי דדוקא מגיעו כפול אבל בכזית לא היו מושכין ידיהם כי דימו לקיים מצות אכילה אבל כאן לא היה מצות אכילה לגמרי כיון שאין שם אלא כפול ולא היו שביעין וא"ת היכא דמגיעין [כפול ושביעין] כדאמרין בריש פסחים (דף ג:) איך מיקיימא מצות אכילה י"ל דלא בעי כזית לגמרי אלא כזית עדיף וחשיבא אכילה ולכולם לא היו יכולים לחלק בשוה:

(32) רמ"א – או"ח (נג:כו)

יש מי שכתב דשליח צבור יתפלל מתוך ספר המיוחד לצבור דודאי נכתב לשמו (מהרי"ל בשם רוקח).

(33) משנה ברורה (שם, ס"ק פז')

נכתב לשמו - פי' נכתב לש"ש ולא לשם התפארות ואפילו אם הסידור של היחיד הוא בכתב נאה יותר מהצבור. ובספרים הנדפסים אין חילוק בין של צבור ליחיד. כ' הפמ"ג נכון אף ליחיד להתפלל מתוך הסידור כ"ש ש"ץ שאימת צבור עליו שיתפלל בפנים. וקורין ש"ץ חזן שצריך לראות האין יקרא ותרגום וירא וחזי [רד"א]: